

Жамиятнинг ривожланишида олий таълимнинг роли

**Нордик халқаро университети
доценти Миралиева Д.Т.**

Ҳозирги жамиятда таълим инсон фаолиятининг улкан соҳаларидан бирига айланди. Унда бир миллиарддан ортиқ ўқувчи ва қарийб 50 миллион педагог банд. Таълимнинг ижтимоий роли сезиларли даражада ошди: бугунги кунда инсониятнинг ривожланиш имкониятлари таълимнинг мўлжаллари ва самарадорлик даражасига кўп жиҳатдан боғлиқ. Сўнгги йилларда дунё таълимнинг барча турларига ўз муносабатини ўзгартирмоқда. Таълим, айниқса олий таълим ижтимоий ва иқтисодий тараққиётнинг бош омили сифатида қаралмоқда. Бундай диққат-эътибор замирида ҳозирги жамиятнинг энг муҳим бойлиги ва асосий капитали янги билимларни топиш, уларни ўзлаштириш ва ностандарт қарорлар қабул қилишга қодир бўлган инсондир, деган тасаввур ётади.

XX аср 60-йилларининг ўрталарида илғор мамлакатлар илмий-техника тараққиёти жамият ва шахснинг энг долзарб муаммоларини ечишга қодир эмас, уларнинг ўртасида чуқур зиддият кузатилади. Масалан, ишлаб чиқариш кучларининг мисли кўрилмаган даражада ривожланиши юз миллионлаб кишилар фаровонлигининг минимал зарурий даражасини таъминламайди; ер юзидаги барча одамларнинг яшаш муҳити ялпи бузилиш хавфини туғдираётган экологик инқироз оламшумул хусусият касб этди.

Сўнгги йилларда инсониятнинг соф иқтисодий ўсиш воситасида янада ривожланиши ва техник қудратнинг кучайиши нақадар хавфли эканлиги, шунингдек бўлғуси ривожланиш кўпроқ инсоннинг маданияти ва оқиллик даражаси билан белгиланиши янада теранроқ тушуниб етилмоқда. Эрих Фромм фикрига кўра, ривожланиш инсон нимага эга эканлиги билан эмас, балки инсоннинг кимлиги, у ўз ихтиёрида мавжуд нарсалар билан нима қилишга қодир эканлиги билан белгиланади. Буларнинг барчаси инсониятнинг оламшумул муаммоларини ечишда таълим улкан роль ўйнаши лозимлигини кўрсатади.

Шуни қайд этиш лозимки, ривожланган мамлакатларнинг деярли барчаси ўз миллий таълим тизимларини ислоҳ қилишни амалга оширдилар, уларга кўп миқдорда молиявий маблағларни киритдилар. Олий таълим ислоҳотлари давлат сиёсати даражасига кўтарилди, чунки давлатлар мамлакатда олий таълим даражаси унинг бўлғуси ривожланишини белгилашини англай бошладилар. Шу сиёсатга мувофиқ талабалар контингенти ва олий ўқув юртлари сонини кўпайтириш, билимлар сифати, олий мактабнинг янги функциялари, ахборот миқдорининг ўсиши, янги ахборот технологияларининг кенг тарқалиши билан боғлиқ масалалар ҳал қилинди. Жамиятнинг ҳозирги ривожланиш даражаси таълим олувчиларда келажакни режалаштириш қобилияти, келажак учун жавобгарлик ҳисси, ўзига ва ўз касбий қобилиятларига ишончни шакллантиришга қодир бўлган янги таълим тизими – “инновацион таълим”ни талаб қилади.

Олий таълим тизимини ислоҳ қилишнинг асосий вазифалари ҳам унинг мазмуни, ҳам уни ташкил этиш ва бошқариш билан боғлиқ муаммоларни ечишни, бу борада давлатнинг оқилона сиёсатини ишлаб чиқишни, бунда мамлакат идеаллари ва манфаатларига қараб мўлжал олишни назарда тутади.

Ишлаб чиқариш технологиясида ва инсон фаолиятининг бошқа соҳаларида юз берган ўзгаришлар техник тараққиётни муттасил кузатиб боришни талаб қилади. Бу олий мактабда таълим олиш меҳнат фаолиятига узил-кесил тайёрлашга даъвогар бўла олмаслигидан далолат беради. Билимлар ҳажми шитоб билан кўпайиши олинган билимлар тез ўзгаришини англатади. Шу туфайли ҳам ҳар бир инсондан ва бутун жамиятдан муттасил таълим жараёни ҳозирги ҳаётнинг бош вазифаси сифатида зарурлигини тушуниш талаб этилади.

Бундан ташқари, ҳозирги шароитларда касб-ҳунар таълими инсонни бир умрга тайёрлашни таъминламайди. Тор касб-ҳунар таълими меҳнат фаолиятига лозим даражада тайёрлаш имкониятини бермайди. Ҳар қандай соҳада ишлаш учун муайян даражада умумий маданият, бир қанча фанлардан фундаментал тайёргарлик, инсоний муносабатлар соҳасида яхши мўлжал олиш талаб этилади. Фундаментал тайёргарликкина буларнинг барчасини беришга қодир.

Узлуксиз таълим олувчи жамият ривожланиш учун кўпроқ салоҳиятга эга бўлади. Бу ҳозирги вақтда таълим жамиятнинг бир қисми – ёш авлоднинггина мақсади, вазифаси ва имтиёзи бўлиши мумкин эмаслигини, у ҳар бир инсон учун ҳаётда муваффақиятга эришиш омили ҳисобланишини англатади. Таълим умрбод жараёнга айланади, у узлуксиз тус олади. Шундай қилиб, таълим янгича сифат, янгича тузилиш, янги функциялар ва хусусият касб этади. Моҳият эътибори билан узлуксиз таълим таълимга янгича ёндашув, таълимнинг янги ғояси, янги фалсафаси, таълимга янгича кўз билан қарашни англатади.

Ҳозирги вақтда узлуксиз таълим деб аталадиган доимий таълим жараёнининг зарурлиги таълим тизимида ўрта касб-ҳунар ва олий касб-ҳунар таълими ўқув юртларини ривожлантириш билан бир қаторда, таълим муассасаларининг кенг тизимини ривожлантириш, маълумотли ва меҳнат қилаётган кишиларнинг малакасини ошириш ва ўзгартиришни ҳам назарда тутади.